

**Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences**

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Den sociala miljökonsekvensbeskrivningen

- En kvalitativ studie i hur sociala frågor hanteras i miljökonsekvensbeskrivningar för detaljplaner

Natalie Coquand

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp
Landskapsarkitektprogrammet

2013-05-28

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Författare: Natalie Coquand

Titel(sve): Den sociala miljökonsekvensbeskrivningen - en kvalitativ studie i hur sociala frågor hanteras i miljökonsekvensbeskrivningar för detaljplaner

Titel(eng): How social issues are handled in environmental impact assessments in Sweden

Nyckelord: social hållbarhet, miljökonsekvensbeskrivning, detaljplan, plan- och bygglagen, social konsekvensbeskrivning, miljöbedömning, miljöbalken, miljöpsykologi, EIA

Handledare (SLU/extern): Helena Mellqvist, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp

Examinator(SLU/extern): Erik Skärbäck, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2013

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

© Natalie Coquand 2013

Online publication of this work: <http://stud.epsilon.slu.se>

Sammandrag

Detta arbete har skrivits för att undersöka hur konsekvenser som rör sociala frågor beskrivs i miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) för detaljplaner. Idén bakom uppsatsen kommer från mitt stora intresse för hur det vi som planerare och landskapsarkitekter ritar påverkar människor. Vilken kunskap finns egentligen om vilka konsekvenser det vi bygger får för befolkningen som berörs och hur utvärderas detta? Enligt lagen skall en MKB upprättas om planen i fråga kan beräknas ha betydande miljöpåverkan. Man skall i så fall ta fram ett dokument, en MKB, som beskriver konsekvenserna planen för med sig på miljön men även för människor och deras hälsa. Denna uppsats visar att begreppet hälsa i sin tur kan relatera till ett flertal sociala frågor. Uppsatsen har som syfte att besvara två frågeställningar: *Vilka konsekvenser för sociala frågor skulle utifrån de lagar och tolkningar som finns kunna ingå i en miljökonsekvensbeskrivning för detaljplaner? Hur har dessa sociala frågor beskrivits i genomförda miljökonsekvensbeskrivningar?* Arbetet börjar med att ge en inblick och en bakgrund till MKBs historia, vad det är och hur det används idag samt hur de lagar som reglerar MKB i Sverige är utformade. Därefter följer ett framtagande av en definition för vilka sociala frågor som utifrån lagar och förordningar skulle kunna ingå i en MKB. Även svårigheten av att tolka vad sociala frågor innebär diskuteras. Med bakgrund i litteraturstudien har därefter ett granskningsformulär tagits fram för att möjliggöra en undersökning i hur sociala frågor har tolkats i genomförda MKB för detaljplaner. Granskningsformuläret ligger till grund för en kvalitativ studie där fem MKB har granskats i syfte att besvara den andra frågeställningen: hur har sociala frågor beskrivits i genomförda MKB? Undersökningen visar att det går att ha med en rad sociala frågor men att det till syvende och sist är författaren som själv får avgöra vad som skall vara med i MKBn och inte. Arbetet avslutas med en reflekterande diskussion där både möjligheter och svårigheter i att utvärdera sociala frågor genom MKB diskuteras.

Abstract

As planners and landscape architects we are constantly manipulating our environments in order to carry out our designs, but often very little attention is given to those who are affected by them. This paper aims to uncover to what extent our designs affect those people, by investigating use of EIA (environmental impact assessments) in Sweden as a means to determine how social issues are addressed through this framework. Although the sole purpose of an EIA is to provide an assessment of the designs proposed impact on the zone it occurring in including the health of those in that area, the term health is loosely and defined allowing for different interpretations of the proposed impact. Thus this assessment, although required by law, can be unsatisfactory in it's reach. Ultimately, this paper aims to answer two questions: *According to the law, what social issues could be applicable to EIA's? How have these social issues been described in previous EIA's?* In order to achieve this, I provide a background of EIA's history and implementation in Sweden. Following this, I strive to define exactly which social issues that lay within the reach of an EIA through existing laws and regulations including what difficulties surround this issue. Following this, a form will be presented that has the sole purpose of investigating the success of how social issues have been addressed in EIA's in the past. This form is then applied to five cases there EIA's have been reviewed to undergo a case study into how social issues can be addressed in already completed EIA's. The results give a positive outlook for how social issued can be addressed in the future, but as always, this depends on the implementation of the EIA. This is further discussed in the final section as well as some suggestions for how this could be better in the future.

Förord

Detta kandidatexamensarbete motsvarar 15 högskolepoäng och har genomförts med inriktning på landskapsplanering, vid fakulteten för landskapsplanering, trädgård och jordbruksvetenskap. Arbetet handlar om miljökonsekvensbeskrivningar som medel för att utvärdera sociala frågor. Jag vill tacka min handledare, Helena Mellqvist, för tips och stöttning längst vägen. Jag vill även tacka miljöjuristen Peggy Lerman som inspirerat mig och gett mig vägledning. Sist men inte minst vill jag tacka min familj. Både den som jag har bredvid mig och den som är i magen!

Alnarp, 2013-05-28

Natalie Coquand

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

Innehållsförteckning

1 Inledning	sida
1.1 Bakgrund	7
1.2 Centrala begrepp och förkortningar	7
1.3 Mål och syfte	8
1.4 Frågeställning	8
1.5 Material, metod och avgränsning	8
1.6 Disposition	9
2 MKB som verktyg	
2.1 Miljökonsekvensbeskrivningens historia och internationella spridning	9
2.2 MKB i Sverige	10
2.3 Om MKB för planer	11
2.4 Miljöbedömningsprocessen och upprättandet av MKB för planer	12
2.41 Avgränsning och analys	12
2.42 MKB	13
2.43 Samråd och utställning	14
2.43 Antagande och särskild sammanställning	14
2.46 Uppföljning	14
2.5 Om övriga konsekvensbeskrivningar (SKB och HKB)	15
3 MKB och sociala frågor	
3.1 Sociala frågor - människor och hälsa i MKB enligt lag och praxis	15
3.2 Sociala frågor - människor och hälsa i MKB som tolkningsfråga	17
3.3 Definition och avgränsning av sociala frågor i MKB för detaljplan	18
4 Kvalitativ studie: hur hanteras sociala frågor inom MKB för detaljplan?	
4.1 Introduktion till granskningen	20
4.2 Genomgång av granskningsformuläret	21
4.3 Resultat av granskning	22
4.31 Miljömålet ”God bebyggd miljö”	22
4.32 Människor/Befolkning	23
4.33 Hälsa	24
4.34 Sammanfattning och analys	24
4.4 Metoddiskussion	25

Innehållsförteckning

	sida
5 Reflekterande diskussion	25
6 Källkritik	27
7 Fortsatta studier	27

Referenser

Elektroniska källor	28
Tryckta källor	28
Examensarbeten	28
Myndighetspublikation	28
Rapporter	29
Rättspraxis	29
Uppslagsverk	29

Bilagor

- Bilaga 0 - Mall till granskningsformulär
- Bilaga 1 - Granskning av detaljplan nummer 1
- Bilaga 2 - Granskning av detaljplan nummer 2
- Bilaga 3 - Granskning av detaljplan nummer 3
- Bilaga 4 - Granskning av detaljplan nummer 4
- Bilaga 5 - Granskning av detaljplan nummer 5

1. Inledning

1.1 Bakgrund

För att uppnå social hållbarhet i samhällsbyggandet krävs sätt att utvärdera, mäta och förutspå sociala konsekvenser. För att beskriva sociala konsekvenser av en fysisk åtgärd idag används främst tre olika metoder: Hälsokonsekvensbeskrivningar (HKB), Sociala konsekvensbeskrivningar (SKB) och Miljökonsekvensbeskrivningar (MKB). Av dessa tre är MKB den enda som är reglerad enligt svensk lag. En MKB är ett dokument som skall upprättas i samband med att en plan eller ett program antas om åtgärden i fråga kan beräknas ha betydande miljöpåverkan. MKB används sedan för att få en helhetsbild av vilken miljöpåverkan planen kommer få. Lagen säger att syftet med MKB är att identifiera och beskriva indirekta och direkta effekter som den planerade åtgärden kan medföra på människors hälsa, djur, växter, mark, luft, klimat, vatten, landskap och miljö (Miljöbalken kap 6 § 3). Aspekten om människors hälsa kan, förutom fysiska hälsofrågor, även relatera till bredare sociala frågor som påverkar människors välbefinnande. Det kan handla om tillgång till arbetsmarknad och utbildning, demografiska effekter, köns- och åldersfördelning, jämställdhet m.m (Hedlund & Kjellander, 2007 s. 35). Ett fokus på människors hälsa och välbefinnande är väsentligt i arbetet för social hållbarhet. Allt eftersom behovet och efterfrågan växer kring sätt att utvärdera social hållbarhet är det högst aktuellt att undersöka hur de lagstadgade medel som finns beskriver sociala frågor idag.

Detta arbete har skrivits för att undersöka hur konsekvenser som rör sociala frågor i MKB för detaljplaner beskrivs och utvärderas. Syftet är att diskutera och dra slutsatser kring hur MKB används idag och skulle kunna användas för att redogöra för sociala konsekvenser. För att uppnå ett hållbart samhälle diskuteras ofta stora åtgärder och förändringar av övergripande strukturer i samhället. Som landskapsarkitekt arbetar man dock ofta i en mindre skala och jag finner det intressant att studera vad småskaliga projekt kan ha för sociala konsekvenser och hur detta mäts. I detta arbete kommer fokus därför att ligga på miljökonsekvensbeskrivningar för detaljplaner, som är en plan över ett mindre område.

1.2 Centrala begrepp och förkortningar

MKB - Miljökonsekvensbeskrivning

SKB - Social konsekvensbeskrivning

HKB - Hälsokonsekvensbeskrivning

PBL - Plan- och bygglagen

SEA - Strategic Enviromental Assesment

EIA - Enivoronmental Impact Assesment

Sociala frågor: Frågor som rör hälsa, människor och befolkning inom MKB.

Detaljplan: En plan där ett markområdes lämplighet för bebyggelse samt reglering av dennas utformning prövas utifrån 4 kap § 2 i Plan- och bygglagen.

Miljökonsekvensbeskrivning: Ett dokument med bedömning av vilka effekter på miljön en plan eller ett program kan få om den genomförs.

Nollalternativ: Konsekvenserna av att inte genomföra det som övervägs i en MKB.

Alternativ: Alternativa lokaliseringar i en MKB.

1.3 Mål och syfte

Syftet är att genom granskning av genomförda miljökonsekvensbeskrivningar för detaljplaner resonera och dra slutsatser kring hur MKB används och skulle kunna användas för att visa konsekvenser av sociala frågor. Målet är att få en förståelse för MKB som instrument och kunna dra slutsatser kring svårigheterna och möjligheterna med att utvärdera sociala konsekvenser i fysisk planering.

1.4 Frågeställning

I arbetet besvaras följande frågeställningar:

Fråga 1: Vilka konsekvenser för sociala frågor skulle utifrån de lagar och tolkningar som finns kunna ingå i en miljökonsekvensbeskrivning för detaljplaner?

Fråga 2: Hur har dessa sociala frågor beskrivits i genomförda miljökonsekvensbeskrivningar för detaljplaner?

1.5 Metod, material och avgränsning

Arbetet är uppdelat i två delar. En del som består av en redogörelse för hur miljökonsekvensbeskrivningar fungerar och för vad sociala frågor i MKB innebär och en del med granskning av genomförda miljökonsekvensbeskrivningar. Arbetet avslutas med reflektioner. Metod, material och avgränsning skiljer sig delarna emellan.

För att kunna besvara den första frågeställningen krävs en bakgrund om vad MKB är. Det krävs dessutom en bakgrund till vilka hälsoaspekter och sociala konsekvenser som skulle kunna ingå i en MKB. Som utgångspunkt används en tolkning baserad på en litteraturstudie av vilka sociala frågor som kan relateras till MKB. För att skriva bakgrunden har främst litteratur inom miljökonsekvensbeskrivningsområdet nyttjats, men också litteratur kring hälso- och hållbarhetsdefinitioner. Även relevant lagtext, praxis och rapporter har använts.

Tolkningen som tas fram i litteraturstudien och som besvarar den första frågeställningen ligger sedan till grund för granskningen, som besvarar den andra frågeställningen. Lagstiftningen kring MKB berör såväl planer som program för verksamheter. Endast miljökonsekvensbeskrivningar som är upprättade i samband med framtagandet av detaljplaner kommer granskas i detta arbete. Granskningen består av att undersöka fem olika miljökonsekvensbeskrivningar för detaljplaner genomförda från år 2005 och fram till idag. Granskningen genomförs med ett framtaget granskningsformulär som bygger på att värdera hur mycket de sociala konsekvenser och hälsoaspekter som enligt bakgrunden kan ingå i en MKB har tillvaratagits. Det är alltså en kvalitativ undersökningsmetod där miljökonsekvensbeskrivningarna värderas mot den bild som tagits fram tidigare i arbetet.

1.6 Disposition

Arbetet inleds med en genomgång av lagtexter, praxis och relevant litteratur som besvarar den första frågeställningen - vilka sociala frågor skulle utifrån de lagar och tolkningar som finns kunna ingå i en MKB? Här ges också inledningsvis en generell bakgrund kring vad MKB är.

Därefter kommer en genomgång av metod för den kvalitativa studien som består av en granskning av MKB för detaljplaner. Här redovisas hur granskningsformuläret är framtaget och vilka kriterier som har bedömts. Granskningsformuläret finns tillgängligt som bilaga.

Studien visas sedan i en resultatdel. Här besvaras den andra frågeställningen - hur har sociala konsekvenser beskrivits i genomförda miljökonsekvensbeskrivningar? Arbetet avslutas med en analys där jag diskuterar resultaten av studien. Jag utvärderar även min metod och mitt resultat samt ger förslag på fortsatta studier.

2. Miljökonsekvensbeskrivningen som verktyg

Miljökonsekvensbeskrivning är ett verktyg som används för att beskriva och förutsäga den framtida miljöpåverkan av en plan eller ett projekt. Syftet med MKB är att identifiera och beskriva indirekta och direkta effekter som den planerade åtgärden kan få medföra på människors hälsa, djur, växter, mark, luft, klimat, vatten, landskap och miljö. Vidare är syftet att möjliggöra en samlad bedömning av dessa effekter på människors hälsa och miljön (miljöbalken kap 6 § 3). MKB används i stor utsträckning inför tillståndsprövning av ny verksamhet som spås ha inverkan på miljö. Exploatören ansvarar då för att själv upprätta en MKB och bifoga till handlingarna när hen söker tillstånd. När en MKB för en plan eller ett program tas fram är kommunen både exploatör och tillståndsgivare. Nedan ges en introduktion till miljökonsekvensbeskrivningens historia, lagpraxis och innehåll. Syftet med avsnittet att ge en bakgrund till vad MKB innebär.

2.1 Miljökonsekvensbeskrivningens historia och internationella spridning

Internationellt är den vanligaste terminologin för MKB Environmental Impact Assessment (EIA). Grunden till EIA lades i USA på 1960-talet där man utvecklade en procedur som skulle öka insynen när miljöförstörande projekt och tydliggöra miljökonsekvenserna innan man beslutade om verksamheten var lämplig (Boverket, 1996 s. 9). Innan EIA infördes var det lagligt att besluta om något så länge man inte visste vad det innebar ur miljöhänseende. En EIA skulle vara färdig före beslutet samt beaktas av beslutsfattaren. Den ska även ge information om miljökonsekvenserna i sin helhet och relatera till varför ett visst projekt eller program övervägdes. Dessutom skall den visa på alternativa placeringar och genomföranden och deras påverkan samt redovisa ett nollalternativ. En EIA skulle även ha en transparent process med möjlighet att granska och kommentera utkastet till den slutgiltiga EIS under tiden som processen fortskred.

EIA var tänkt att användas för stora projekt som kunde tänkas medföra betydande miljökonsekvenser och den var tänkt att utföras av myndigheter och inte av privata exploatörer. (Westerlund, 2006 [online] s. 2, 2013-04-20)

Under 1970-talet utvecklades EIA i USA och Kanada och ett antal andra länder men man jobbade även på FN-nivå med grunden till det som senare skulle bli Esbokonventionen. Esbokonventionen

antogs 1991 och är en konvention som reglerar hur man ska ta hänsyn till effekter som kan påverka omkringliggande länder när man upprättar en MKB. (Westerlund, 2006 [online] s. 2, 2013-04-20)

I takt med att man insåg att det inte alltid är tillräckligt att utreda miljöpåverkan av ett projekt vid projektstadiet uppkom i slutet på 1980-talet Strategic Environmental Assessment (SEA), eller Strategisk Miljöbedömning (SMB) på svenska. Tanken var att SEA och EIA skulle ha samma utgångspunkter och komplettera varandra. SEA kom till för att beskriva processen för planer och program som ligger som underlag till senare projekt. (Lee, Walsh, 1992 sid. 126) Skillnaden mellan SEA och EIA är att SEA har ett övergripande perspektiv och kopplas till strategiska beslut snarare än fristående beslut. Det vidare perspektivet gör det möjligt att beakta miljöeffekter av mer diffus och kumulativ karaktär. Man kan säga att miljöbedömningen är processen när man skall miljöbedöma planer och program. MKB kan dock fortfarande vara slutdokumentet.

Den första EU-rättsakten om MKB kom år 1985 (85/337/EG). Därmed infördes MKB i de då tolv medlemsländerna, och spred sig därefter succesivt i takt med att fler länder anslöt sig. Direktivet är ett minimidirektiv vilket innebär att varje medlemsland kan välja att gå längre än vad som anges i direktivet. Detta gör att MKB ser olika ut i olika länder. Inte förrän 2001 antog EU ett SEA-direktiv, direktiv 2001/42/EG om strategiska miljöbedömningar för planer och program. Direktivet omfattar endast sådana planer som utarbetas och antas av myndigheter och krävs i lag. Även SEA-direktivet är ett minimidirektiv. Idag har MKB stor spridning och används i över 120 länder (Hedlund & Kjellander, 2007 s. 9).

2.2 MKB i Sverige

I samband med en översyn av bygg- och planlagstiftningen på 1970-talet började MKB diskuteras. I början på 1980-talet etablerades begreppet men något införlivande i lagstiftningen fanns inte än. Man införde dock krav på att effekterna på miljön skulle beskrivas i ansökan om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. 1987 skrevs MKB in i väglagen men när man efter några år utvärderade lagen fann man att den hittills inte hade haft avsedd verkan. År 1991 infördes därför ett bredare krav på MKB för verksamheter och åtgärder i naturresruslagen. Sverige var då inte med i EU och EG-direktivet 85/337 användes inte när Sverige tog fram sina MKB-lagar. Den svenska MKB skiljde sig därmed en del från den europeiska. För det första fanns ingen behovsbedömning utan en MKB skulle upprättas vid all tillståndsprövning oavsett den faktiska miljöpåverkan. För det andra var det exploatören själv som hade ansvaret för att upprätta en MKB och inte den ansvariga myndigheten (Hedlund & Kjellander, 2007 s. 20).

Sverige gick med i EU 1995 och svensk rätt är sedan dess underordnad EG-rätten. EUs två direktiv införlivades därefter i plan- och bygglagen (PBL) och miljöbalken. Miljöbalken innehåller en grunduppsättning regler om MKB för verksamheter och åtgärder samt för miljöbedömning av planer och program. Reglerna finns dels i miljöbalkens 6 kap. och dels i en MKB-förordning (1998:905) som hör till balken. PBL innehåller både regler om MKB för vissa verksamheter och om miljöbedömningar av fysiska planer. För projekt, planer och program som kan ha betydande miljöpåverkan utanför Sveriges gränser finns regler som följer av FNs Esbo-konvention för MKB och Kiev-protokoll som berör SMB (Hedlund & Kjellander, 2007, s. 76). Sverige avviker dock än idag från grundidén bakom både EIA och EG-direktivet genom att det fortfarande är exploatören som genomför MKB inför projekt och verksamheter, en kvarleva från 1990-talet. Enligt Westerlund är detta problematiskt då direktivet har direkt effekt. Direktivet förutsätter att en myndighet är

ansvarig, både för att försäkra sig om att tillgodose allmänhetens intressen men också dess demokratiska möjlighet att påverka utfallet av dokumentet (Westerlund, 2006 [online] s. 7, 2013-04-20).

2.3 Om MKB för planer

Denna uppsats kommer härnäst att fokusera på MKB för planer och program. Den övergripande skillnaden mellan MKB för planer och program (plan-MKB) och MKB för projekt och verksamheter (projekt-MKB) är att plan-MKB både upprättas och antas av den ansvariga myndigheten, medan projekt-MKB upprättas av exploitören. I plan-MKB har även processen, miljöbedömningen, en större roll.

Vid en plan-MKB är som tidigare nämnt kommunen ansvarig planmyndighet. Detta innebär att det är kommunen som både upprättar och antagandeprövar miljökonsekvensbeskrivningen och den tillhörande planen. Ofta är det stadsbyggnadskontoret eller motsvarande som leder det praktiska arbetet medan planerna antagandeprövas av kommunfullmäktige. Det är dock inte ovanligt att byggherren tar fram underlaget och sköter utredningsarbetet, ibland till och med med byggherren eller dennes konsult som avsändare (Hedlund & Kjellander, 2007 s. 121).

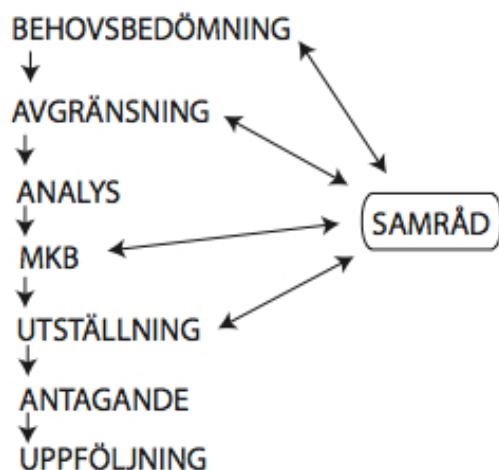
Miljöbedömningar och MKB för planer och program regleras i 6 kap § 11-22 i miljöbalken. Syftet med miljöbedömningar av planer och program är enligt denna lag att ”integrera miljöaspekter i planen eller programmet så att en hållbar utveckling främjas” (6 kap. 11 § MB). De planer där en MKB skall upprättas är endast de som antas leda till en betydande miljöpåverkan. När det gäller översiktsplaner anser lagen att dessa alltid kan ge en sådan påverkan och därmed skall en miljöbedömning genomföras och en MKB upprättas inför varje ny översiktsplan. Andra planer som alltid ska föregås av en MKB är kommunala energi- och avfallsplaner, länstransportplaner, behållning- väghållningsplaner och eventuella regionala utvecklingsprogram.

För detaljplaner måste kommunen däremot göra en behovsbedömning för varje enskild plan för att avgöra om den kan antas leda till betydande miljöpåverkan eller ej. Om planen kan antas leda till betydande miljöpåverkan skall en MKB upprättas. Vad betydande miljöpåverkan innebär för planer finns formulerat i bilaga 4 till MKB-förordningen. Enligt denna skall man vid en behovsbedömning beakta i vilken utsträckning planen har betydelse för andra planers miljöpåverkan och för integreringen av miljöaspekter för att främja en hållbar utveckling. Man skall beakta huruvida planen innebär miljöproblem eller har betydelse för genomförandet av miljölagstiftningen. Man skall även beakta sannolikheten, varaktigheten och frekvensen av påverkan samt möjligheten att avhjälpa den. Man skall dessutom ta hänsyn till påverkans totaleffekt och dess gränsöverskridande art, riskerna för människors hälsa eller för miljön, påverkans storlek och fysiska omfattning, vilken betydelse och sårbarhet som det påverkade området har på grund av intensiv markanvändning, överskridna miljö kvalitetsnormer, kulturarv eller speciella särdrag i naturen och påverkan på områden eller natur som har erkänd nationell eller internationell skyddsstatus. Ett samråd skall även genomföras i samband med behovsbedömningen enligt MKB-förordningen, § 6. Om slutsatsen är att planens genomförande kan leda till betydande påverkan på miljön skall en MKB upprättas. I annat fall kan erfarenheterna i behovsbedömningen användas när kommunen beskriver följderna av planen, exempelvis i planbeskrivningen under en rubrik som inte kan förväxlas med en formell MKB. (Boverket, 2006, s. 21).

PBL reglerar dessutom vissa fall då detaljplanering av ett antal olika verksamheter alltid måste grundas av en MKB om de kan antas få en betydande miljöpåverkan. Detta gäller då planområdet kommer innehålla industri, köpcentrum eller parkeringsanläggning, skidbacke eller dylikt, hamn för fritidsbåtar, hotellkomplex eller fritidsby, permanent campingplats, nöjespark, djurpark, spårväg eller tunnelbana (PBL kap 4 § 34). Vid upprättanden av liknande detaljplaner finns det krav på att tillämpa bestämmelserna för plan-MKB och projekt-MKB samtidigt. Enligt ett yttrande från boverket är detta problematiskt. Boverket efterfrågar ett klagande om hur de båda MKB-formerna skall förhålla sig till varandra (Boverket 2010 [online] 2013-04-20) Enligt Hedlund och Kjellander är förklaringen till detta historisk snarare än logiskt och beror på att lagarna har införts vid två olika tillfällen.

2.4 Miljöbedömningsprocessen och upprättandet av MKB för planer

Om behovsbedömningen ger slutsatsen att planen kan antas ha en betydande miljöpåverkan eller om det rör exempelvis en översiktsplan skall en MKB upprättas. Figur 1 visar vilka steg som ingår i miljöbedömningen för planer och nedan går varje steg igenom var för sig.

Figur 1. Plan-MKB steg för steg. Bild: Natalie Coquand (2013-05-01) med inspiration från Hedlund & Kjellander, (2007).

2.41 Avgränsning och analys

En miljöbedömning av en plan skall avgränsas med utgångspunkt i vilka miljöaspekter som är relevanta för planen eller programmet och med tanke på miljöeffekternas utbredning i tid och rum. Det kan gälla både positiv och negativ betydande miljöpåverkan. (Hedlund & Kjellander, 2007, s. 102). Enligt 6 kap. 13 § i miljöbalken ska omfattningen vara rimlig med hänsyn till följande faktorer:

- ✘ Bedömningsmetoder och aktuell kunskap.
- ✘ Planens innehåll och detaljeringsgrad.
- ✘ Allmänhetens intresse.
- ✘ Att vissa frågor kan bedömas bättre i efterföljande skeden eller i andra planer.

Dessa bestämmelser antyder att avgränsningen skall vara situationsberoende men också att det

också kan finnas kunskapsluckor och brist på metoder som kan påverka avgränsningen. (Hedlund & Kjellander, 2007 s. 103) Enligt 6 kap. 12-13 § i miljöbalken skall samråd genomföras i samband med avgränsningen. Detta kan samordnas med samrådet om behovsbedömning. (Naturvårdsverket, 2009, s. 17). Beroende på hur komplex planen är kan avgränsningen variera mycket i storlek. Den kan komma att innehålla allt från en enkel innehållsförteckning till ett helt program för arbetet och vilka nödvändiga analyser som behöver utföras. Avgränsningen skall ange vilka alternativ och sakfrågor som skall behandlas i MKB och även vilka kontakter som ska tas i det fortsatta arbetet. Man skall även redogöra för de metoder som skall användas vid eventuella analyser och hur MKB-arbetet skall redovisas. En relevant avgränsning är nödvändig för att motverka onödigt utredningsarbete och få en effektiv process. I avgränsningen skall man även formulera utgångspunkter för nollalternativ och alternativ som skall undersökas.

Med analys menas det steg i miljöbedömningsprocessen då utredningar görs och erforderlig data samlas in. Relativt okomplicerade analyser kan vara avklarade redan i samband med behovsbedömningen och avgränsningen (Boverket, 2006, s. 29).

2.42 MKB

MKB är dokumentet som redovisar resultatet av miljöbedömningen. Syftet är att dokumentet tillsammans med planen ska utgöra beslutsunderlag då planen eller programmet antas eller läggs till grund för reglering. Den utgör också ett viktigt underlag för uppföljning och övervakning av den miljöpåverkan som planen medför (Naturvårdsverket, 2009, s. 103). I miljöbalkens 6 kap. 12 § står vilka krav som finns på vad en MKB för planer skall innehålla. Där framgår följande innehållskrav:

- ✘ En sammanfattning av planens eller programmets innehåll, dess huvudsakliga syfte och förhållande till andra relevanta planer och program.
- ✘ En beskrivning av miljöförhållandena och miljöns sannolika utveckling om planen, programmet eller ändringen inte genomförs.
- ✘ En beskrivning av miljöförhållandena i de områden som kan antas komma att påverkas betydligt.
- ✘ En beskrivning av relevanta befintliga miljöproblem som har samband med ett sådant naturområde som avses i 7 kap. eller ett annat område av särskild betydelse för miljön.
- ✘ En beskrivning av hur relevanta miljö kvalitetsmål och andra miljöhänsyn beaktas i planen eller programmet.
- ✘ En beskrivning av den betydande miljöpåverkan som kan antas uppkomma med avseende på biologisk mångfald, befolkning, människors hälsa, djurliv, växtliv, mark, vatten, luft, klimatfaktorer, materiella tillgångar, landskap, bebyggelse, forn- och kulturlämningar och annat kulturarv samt det inbördes förhållandet mellan dessa miljöaspekter.
- ✘ En beskrivning av de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra eller motverka betydande negativ miljöpåverkan.
- ✘ En sammanfattande redogörelse för hur bedömningen gjorts, vilka skäl som ligger bakom gjorda val av olika alternativ och eventuella problem i samband med att uppgifterna sammanställdes.
- ✘ En redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför.
- ✘ En icke-teknisk sammanfattning av de uppgifter som anges i föregående punkter.

Miljökonsekvensbeskrivningen kan antingen vara en separat handling eller en del av en planhandling, till exempel ett kapitel i en översiktsplan (Hedlund & Kjellander, 2007, s. 105).

2.43 Samråd och utställning

Syftet med samråd är att till exempel kommuner, myndigheter, organisationer och allmänhet skall få tillgång till information och möjlighet att yttra sig så att underlaget för beslut om planer och program ska bli så bra och demokratiskt som möjligt (Naturvårdsverket, 2009). Samråd skall ske under flera tillfällen under miljöbedömningsprocessen: vid behovsbedömningen, vid avgränsningen, vid upprättandet av miljökonsekvensbeskrivningen, vid förslaget till planen och i de fall då planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan på andra länder (Hedlund & Kjellander, 2007, s 103).

I miljöbalken 6 kap. 14 § står att planen skall göras tillgänglig för berörda kommuner, myndigheter och allmänheten och att dessa skall ges skälig tid att yttra sig. I PBL finns däremot krav på både ett samråd och en utställning när en plan skall tas fram. Det gäller både för översiktsplan och för detaljplan med normalt förfarande. Samråden om planförslag och MKB bör följas åt för att få en effektiv integrering av miljöaspekterna. I protokollet med kommunens beslut att gå ut med planförslaget på samråd och utställning bör man även ange om en MKB har upprättats eller ej. (Boverket, 2006, s 32).

Inkomna synpunkter skall beaktas innan planen antas (miljöbalken 6 kap § 16). Med beaktas menas att synpunkterna skall övervägas. Det finns dock inget krav på att kommunen måste tillgodose synpunkterna (Naturvårdsverket, 2009, s. 59).

2.44 Antagande och särskild sammanställning

Miljöbalken kap 6 § 16 säger att synpunkter från samråd om MKB skall beaktas innan planen antas men förutom detta finns inte något krav på ett uttryckligt godkännande av en MKB när det gäller planer. Kommunfullmäktige antar planen (PBL kap 5 § 27). När en plan antagits skall en särskild sammanställning upprättas. Även detta står i kap 6 § 16 i miljöbalken. En sådan sammanställning skall redovisa hur miljöaspekterna har integrerats i planen, hur MKB och synpunkter från samråd beaktats, skälen till att planen har antagits istället för de alternativ som varit föremål för överväganden och de åtgärder som avses vidtas för uppföljning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen medför. Sammanställningen gör störst nytta om det finns ett färdigt utkast inför antagandet och på så sätt användas som beslutsunderlag på samma sätt som planförslaget (Boverket, 2006, s. 33).

2.45 Uppföljning

Syftet med uppföljningen är att myndigheten eller kommunen som antar planen tidigt skall skaffa sig kunskap om den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen faktiskt medför. Uppföljningen kan även bidra till att identifiera möjligheter att reducera negativ miljöpåverkan som inte är betydande eller förstärka de eventuella positiva miljöpåverkan (Naturvårdsverket, 2009). I Miljöbalken 6 kap § 18 står att kommunen eller myndigheten skall ”skaffa sig kunskap om den betydande miljöpåverkan som planens genomförande medför”. I övrigt finns inga särskilda bestämmelser om utformningen av uppföljningen. Kommunen kan utveckla egna lösningar (Boverket, 2006, s. 35).

2.5 Om övriga konsekvensbeskrivningar (SKB och HKB)

När övergripande planer tas fram kan det vara aktuellt med omfattande konsekvensbedömningar inom annat än ”miljö” som används parallellt med MKB. Dagens miljöpolitik bygger i många fall på synen att många miljöproblem beror på strukturer och samhällssystem, snarare än på enskilda verksamheter. Detta synsätt innebär att de övergripande planeringsprocesser blir mest intressanta för att komma till rätta med miljöproblemen. Mot denna bakgrund kompletteras på många håll MKB med andra konsekvensbeskrivningar. Inspirationen hämtas från EU:s direktiv om SEA, Strategic Environmental Assessment (2001/42/EG), se punkt 2.1. Konsekvensbeskrivningar kan exempelvis upprättas som en del i miljöbedömningsprocessen inför ett framtagande av en detaljplan eller som en del av miljökonsekvensbeskrivningen för en översiktsplan. Beroende på projektets omfattning skiljer sig behovet av miljöbedömning åt. I Sverige är MKB fortfarande den enda konsekvensbeskrivningen som är lagstadgad. Konsekvensbedömningar har utvecklats för aspekter eller effektområden som i vissa sammanhang kan innefattas av MKB. Exempel på konsekvensbeskrivningar som används idag är hälsokonsekvensbeskrivningar (Health Impact Assessment), kulturmiljökonsekvensbeskrivning (Cultural Heritage Impact Assessment) och sociala konsekvensbedömningar (Social Impact Assessment).

Enligt Kjellander och Hedlund beror utvecklingen av dessa alternativa konsekvensbedömningar på att MKB-tillämpningen innebär alltför översiktliga analyser av vissa effekter. Ett annat skäl kan enligt författarna vara att effektområdet visserligen behandlas inom MKB men att perspektivet är alltför snävt. Ett exempel på detta skulle kunna vara folkhälsoaspekten. I de fall där MKB brister kan man därmed parallellt ta fram en hälsokonsekvensbeskrivning som komplement. En annan utveckling skulle kunna vara att man tar fram metoder för konsekvensbedömning som inte omfattas av det formella MKB-systemet. (Hedlund & Kjellander, 2007 s. 15).

3. MKB och sociala frågor

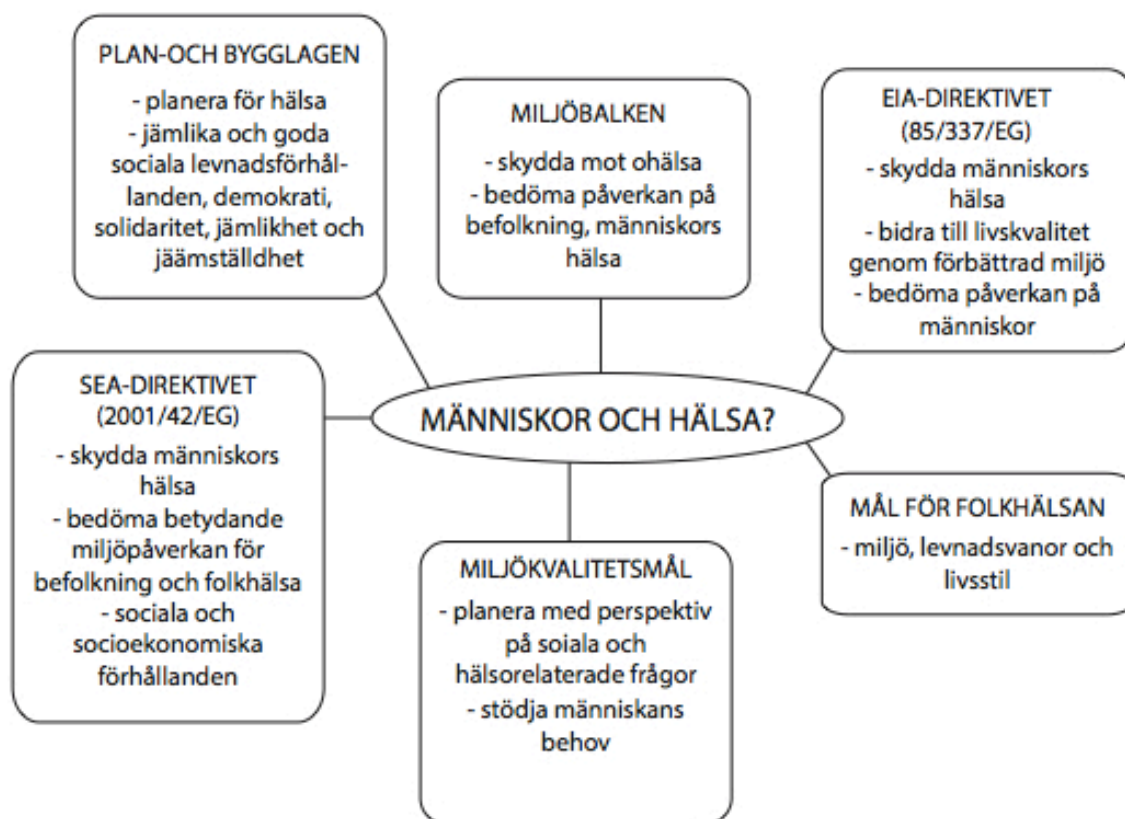
Att definiera sociala frågor är komplext av flera olika anledningar. Några av dessa belyses i detta avsnitt. Avsnittet börjar med en redogörelse för vad lagar, direktiv och praxis säger sociala frågor och avslutas med en redogörelse för komplexiteten i sociala frågor som begrepp. Det avslutas med en definition och avgränsning av sociala frågor i MKB för detaljplaner skulle kunna innebära. Avsnittets syfte är att besvara frågeställningen ”Vilka konsekvenser som rör sociala frågor skulle utifrån de lagar och tolkningar som finns kunna ingå i en miljökonsekvensbeskrivning för detaljplaner?”.

3.1 Sociala frågor - människor och hälsa i MKB enligt lag och praxis

Begreppet sociala frågor kommer hädanefter avgränsas till frågor som rör människor och hälsa. Detta eftersom det är de begreppen som används i lagtexterna om miljökonsekvensbeskrivning (se nedan).

Syftet med MKB är som tidigare nämnt att identifiera och beskriva indirekta och direkta effekter av den planerade åtgärden samt att möjliggöra en samlad bedömning av dessa effekter på människors

hälsa, befolkningen och miljön (miljöbalken kap. 6§3). Hälsobegreppet är inte tydligt definierat i de olika lagstiftningarna. Miljökonsekvensbeskrivningar för planer styrs av både miljöbalken och PBL. Miljöbalken är avsedd att skydda människors hälsa ur ett miljömedicinskt perspektiv. Det gäller såväl enskilda personers hälsa som ett mer omfattande befolkningsperspektiv (Socialstyrelsen, 2004, s. 6). Hälsobegreppet i PBL ska bedömas i ett ”framåtsyftande helhetsperspektiv” där även socioekonomiska värderingar kan ingå (Socialstyrelsen, 2004, s. 6). PBL säger dessutom att all planering skall främja en samhällsutveckling med goda sociala levnadsförhållanden och en god långsiktigt hållbar livsmiljö (PBL kap. 1§1).

Figur 2. Övergripande schema över lagpraxis relaterad till människor och hälsa i MKB. Bild: Natalie Coquand (2013-05-01) med inspiration från Kågström, 2009).

Enligt miljöbalken kap 6 § 12 punkt 4 skall en MKB innehålla en beskrivning av hur relevanta miljö kvalitetsmål har beaktats. Arbetet med miljö kvalitetsmålen utgör grunden för den nationella miljöpolitiken och bygger på 15 nationella mål som instiftades av regeringen år 1999 (Naturvårdsverkets hemsida [online] 2013-04-20). Hälsobegreppet i miljö kvalitetsmålet är brett och innefattar både skyddande och främjande av människors hälsa. Boverket är ansvariga för ett av målen, miljömålet ”God bebyggd miljö”. I april 2012 beslutade regeringen om preciseringar för varje mål som ska användas som stöd för att bedöma om målet uppfyllts. I preciseringarna för målet om ”god bebyggd miljö” står att städer och tätorter samt sambandet mellan tätorter och landsbygd skall planeras utifrån ett hållbart och sammanhållet perspektiv på sociala och hälsorelaterade frågor. Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö. Det står även att den bebyggda miljön skall utgå från och stödja människans behov samt ge ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur. Målet skall vidare se till att människor inte utsätts för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer och radonhalter eller andra hälsorisker (Boverkets hemsida [online] 2013-04-20).

EIA-direktivet (1985/337/EEG, se punkt 2.1) ligger till grund för reglerna om MKB i miljöbalken och säger att man skall ta skydda människors hälsa och bidra till livskvaliteten genom en förbättrad miljö. SEA-direktivet (2001/42/EG, se punkt 2.1 och 2.6) avhandlar också många frågor som rör människans hälsa. Direktivet innefattar vikten av inkludera folkhälsoaspekter samt sociala och socioekonomiska förhållanden. Som tidigare nämnt är SEA-direktivet införlivat i svensk lag och behandlar i ett svenskt perspektiv processen för framtagande av MKB för planer och program.

Hedlund och Kjellander anser att de lagstiftade miljöaspekterna människor, befolkning och hälsa kan relateras till både demografiska och ekonomiska effekter samt effekter på folkhälsa, boendemiljö, rekreation, tillgång till service och mer konkreta hälsoeffekter som kan uppkomma av utsläpp, buller, otrygghet och olycksrisker. (Hedlund & Kjellander, 2007 s. 35).

Boken om MKB från 1996 är visserligen något daterad men diskuterar en hel del lagpraxis som gäller än idag. Bland annat hänvisar författarna till att Esbokonventionen (se kap 2.1) som specifikt anger att en MKB bör ange sambandet mellan olika faktorer (människors hälsa och säkerhet, flora fauna, mark, luft, vatten, klimat, landskap) och inverkan på samhällsekonomiska förhållanden som resultat av dessa faktorer (Boverket, 1996. s. 46).

3.2 Sociala frågor - människor och hälsa i MKB som tolkningsfråga

I punkt 3.1 framkommer att begreppen människor och hälsa i MKB inte har någon tydlig lagstadgad definition. Synen på hälsa skiljer sig i de olika lagarna och miljö kvalitetsmålen. Detta innebär att flera olika definitioner av hälsa används parallellt. Mari Kågström är doktorand vid MKB-centrum i Ultuna och menar i rapporten ”Hur ska man hantera det här med hälsa?” från 2009 att det torde vara stor skillnad på resultatet av en MKB beroende på vilket perspektiv författaren väljer att utgå ifrån.

Kågström har i sin rapport sammanfattat ett flertal studier som visar att en de största bristerna när det gäller sociala konsekvenser och MKB är otydliga lagkrav. Miljöbalken är exempelvis en ramlag, vilket innebär att kraven inte är preciserade. En fördel med detta är att det finns utrymme för specifika lösningar beroende på vad projektet man jobbar med har för form. Nackdelen är att det kan vara svårt att hitta argument för vilka aspekter det är rimligt att ha med i en MKB och inte. Att det idag saknas konsensus om hur hälsa ska hanteras i MKB gör att det är svårt för aktörerna att ta ställning till vad som skall tas med. Begreppen blir en tolkningsfråga (s. 7).

En annan brist enligt Kågström blir därmed komplexiteten och den skilda synen och förståelse av begreppet hälsa. Det beror på att hälsa är ett ord som används av var och en men som inte har någon klar innebörd. Vad vi menar med hälsa är starkt knutet till värderingar, tradition, kultur, utbildningsnivå, politik och ideologi. Tillsammans med bristen på tydliga lagkrav blir detta problematiskt då aktörerna har stor makt i tolkningen av lagstiftningen (s. 46).

Författaren pekar också på ett flertal studier som påvisar på det nära sambandet mellan hälsa och sociala frågor och menar att vissa forskare tolkar hälsa som ett snarare socialt än ett medicinskt fenomen. Hon menar att vi i Sverige är relativt duktiga på miljörelaterad hälsa som exempelvis luftföroreningar och buller, men sämre på social och mental hälsa. Även nationalencyklopedin säger att hälsa saknar en allmänt omfattad definition då dess betydelse är ”vidare än frihet från sjukdom” (Nationalencyklopedin). WHO, FN:s världshälsoorganisation, definition lyder: ”Hälsa är

ett tillstånd av av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och ej endast frånvaron av sjukdom. Hälsa på högsta nivå är en av de fundamentala rättigheter som tillkommer varje människa utan åtskillnad av ras, religion, politisk åskådning, ekonomiska eller sociala förhållanden” (WHO [online] 2013-04-20). Att definiera vad hälsa i MKB innebär är alltså svårt då en tydlig och opartisk definition av begreppet hälsa saknas.

Kågström menar vidare att problem uppstår när fokus vrids från miljö till människan. Människans beteende är komplext - det är inte givet att alla tolkar en situation på samma sätt eller påverkas lika till följd av en åtgärd. Sociala sammanhang, identitet, kultur och historia blir oundvikliga pusselbitar i hälsoarbetet och det krävs ett både medicinskt och sociologiskt fokus (Kågström, 2009, s. 46).

Hans-Georg Wallentius är inne på samma linje och identifierar i avsnittet ”Från EIA till SMB” tre tolkningsproblem med MKB, varav begreppet ”miljö” är ett. Wallentius menar att ordet miljö i Sverige främst knyts till ”naturen” medan det engelska begreppet ”environment” snarare har betydelsen ”omgivning”. Han visar exempel på projekt där författarna inte har med sociala konsekvenser och där man inte betraktat projektet som något som kan skapa problem för människorna. MKB-författarna har, enligt Wallentius, i dessa fall inte förstått att det kan ske en påverkan utanför projektområdet. Projekten som studerats är från 1990-talet och författaren menar att det idag finns en helt annan medvetenhet och att begreppet miljö har vidgats. Trots detta menar han, finns det fortfarande otaliga exempel på MKB:er med stora brister som missar vad som bör vara med i en ”full” MKB. Enligt Wallentius skulle ett problem med tolkningen hälsa och sociala frågor i MKB kunna vara att begreppet ”miljö” knyts för mycket till naturen och för lite till omgivningen. (Wallentius, 2007, s. 22).

3.3 Definition och avgränsning av sociala frågor i MKB för detaljplan

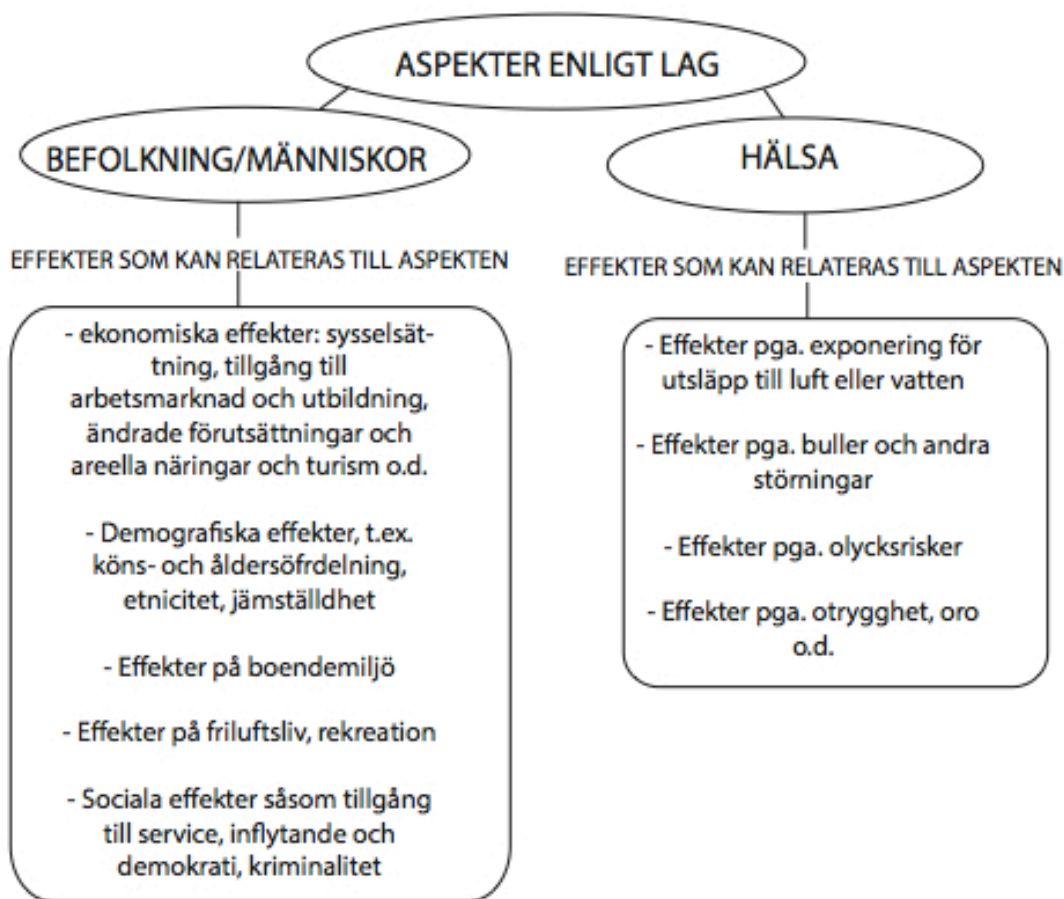
Detaljplanen är, till skillnad från exempelvis översiktsplanen, ett juridiskt bindande dokument vilket gör den till ett konkret instrument för kommunerna för att verka för hållbar utveckling (Hedlund & Sandström, 2008) En detaljplan behandlar lokaliserings- och exploateringsfrågor och ger direktiv för hur mark och vatten skall användas över mindre områden (PBL kap. 4 § 1). Om man under behovsbedömningen kommer fram till att en detaljplan kan påverka miljön negativt skall en miljökonsekvensbeskrivning upprättas (se punkt 2.3). Hedlund och Sandström redovisar i sin rapport en undersökning som visar att 35% av alla detaljplaner framtagna 2008 genomgick en miljöbedömning, det vill säga framtagande av en MKB. (Hedlund & Sandström 2008, s. 7).

I miljöbalken 6 kap. 12 § står vilka krav som finns på vad en MKB för en plan skall innehålla. De krav som finns med i lagen och som kan kopplas till hälsa och sociala frågor är dels beskrivningen av relevanta miljö kvalitetsmål och dels vilken betydande miljöpåverkan som kan antas uppkomma med avseende på befolkning och människors hälsa. Enligt PBL skall alla detaljplaner med normalt planförfarande behovbedömas. Detta gäller dock inte detaljplaner som uppfyller kriterierna för enkelt planförfarande (PBL 5 kap. § 12). Definitionen av hälsa och sociala frågor i MKB för detaljplan rör alltså bara detaljplaner med normalt planförfarande.

I punkt 2.3 diskuteras problematiken med att det ibland blir aktuellt med att upprätta både en projekt-MKB och en plan-MKB för en detaljplan på grund av de starka kopplingarna mellan PBL och miljöbalken. Kågström menar att det inte är lätt att avgöra vilket hälsobegrepp man ska

använda sig av i respektive fall. En projekt-MKB har i regel en snävare definition av begreppet hälsa än en plan-MKB (Kågström, 2009 s. 47). Relationen mellan projekt-MKB och plan-MKB är ifrågasatt av exempelvis Boverket. (Boverket 2010 [online] 2013-04-20) I nuläget är det en tolkningsfråga.

I avsnitt 3.1 och 3.2 visas komplexiteten i att ta fram en definition för vad sociala frågor innebär. Där framkommer även att det till stor del är en tolkningsfråga från fall till fall och att aktören därmed har mycket makt över hur begreppet hälsa och sociala frågor ska tolkas i det enskilda projektet. En ansats till en definition blir dock nödvändig i syfte att kunna genomföra den granskning av MKB för detaljplan som denna uppsats till stor del bygger på. Att ta fram en egen definition skulle kräva en omfattande forskning som av tidsskäl inte ryms i denna studie. Mot denna bakgrund kommer uppsatsen hädanefter utgå från Hedlund och Kjellanders tolkning av vilka effekter som kan relatera till miljöaspekterna människor, befolkning och hälsa. (Hedlund & Kjellander, 2007, s. 35). Även miljökvalitetsmålet om god bebyggd miljö har tagits med i definitionen. Figur 3 visar definitionen utifrån utgångspunkten om att nå social hållbarhet, lagpraxis och därifrån vad som kan vara med i MKB för DP enligt Hedlund och Kjellander.

Figur 3. Effekter som kan relateras till lagstadgad miljöaspekt utifrån Hedlund och Kjellanders definition. Bild: Natalie Coquand (2013-05-01), med inspiration hämtad från Hedlund & Kjellander (2007).

Figur 3 visar följande: Enligt miljöbalken ska en MKB redogöra för hur planen förhåller sig till befolkning och människors hälsa. Enligt Hedlund och Kjellander kan aspekterna om befolkning och människors hälsa koppla till ett flertal effekter såsom ekonomiska effekter, påverkan på sysselsättning och tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar för areella

närings- och turism, demografiska effekter, till exempel köns- och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet, effekter på boendemiljö, effekter på friluftsliv, rekreation, tillgång till service, inflytande och demokrati, kriminalitet, effekter på grund av exponering från utsläpp, buller samt otrygghet och oro.

Att fördjupa definitionen vidare är svårt. I Hedlunds och Kjellanders tolkning av vilka effekter som kan relateras till respektive aspekt saknas fortfarande konkreta exempel på hur man skulle kunna identifiera dessa i en detaljplan. Som tidigare nämnt är begreppen hälsa, miljö och människor en tolkningsfråga och interpretationen skiljer sig från fall till fall.

4. Kvalitativ studie: hur hanteras sociala frågor inom MKB för detaljplan?

4.1 Introduktion till granskningen

Fem stycken detaljplaner har granskats i en kvalitativ studie för att undersöka hur tolkningen av sociala frågor (det vill säga konsekvenser för människor och hälsa) har gjorts i enskilda fall. Anledningen att studien fokuserar på detaljplaner är dels att det, som tidigare nämnt, är intressant att studera vilken social effekt projekt i mindre skala kan ha och hur detta utvärderas. Detaljplaner är dessutom, till skillnad från till exempel översiktsplaner, juridiskt bindande vilket gör dem till ett konkret instrument för att följa upp sociala frågor.

Granskningen har utgått från den lagstiftning som finns och presenteras tidigare i arbetet samt den tolkning som Hedlund och Kjellander gjort av vilka effekter som kan relateras till de lagstiftade aspekterna befolkning, hälsa och människor (Hedlund & Kjellander, 2007, s. 35). Granskningen har även utgått från hur detaljplanen relaterar till miljö kvalitetsmålet ”god bebyggd miljö”.

Granskningen är genomförd med en kvalitativ undersökningsmetod där fakten som samlas in från detaljplanerna analyseras mot definitionen i punkt 3.3. För att möjliggöra fakta har ett granskningsformulär tagits fram. Inspiration är hämtad från examensarbetet ”Miljökonsekvensbeskrivning av planer - om kravbild på MKB och hur denna uppfattas” där författaren har tagit fram ett granskningschema med syfte att undersöka hur de lagstiftade krav som finns tar sig uttryck i en faktisk MKB (Pettersson, 2011). Granskningen i Petersons arbete är gjord utifrån ett juridiskt perspektiv. Studien i denna uppsats gör istället anspråk på att dra slutsatser ur ett snarare sociologiskt perspektiv men med lagpraxis som utgångspunkt. Granskningsformuläret är därmed anpassat efter detta. Övrigt underlag som har använts är landstingsförbundets publikation ”Med fokus på hälsan” från 1998.

Fem detaljplaner granskas. De är valda med en geografisk spridning och utifrån en mångfald i storleken på kommunen. I många fall låter kommunen en konsult genomföra MKB. Samtliga MKB i denna granskning är genomförda av konsulter. Detta beror på att granskningen ändå är för smal för att kunna göra ansats på att dra slutsatser i skillnader mellan MKB genomförd av kommun respektive av konsult. Studien är dessutom begränsad till detaljplaner med normalt förfarande eftersom PBL säger att det endast är i dessa fall som MKB behöver upprättas.

4.2 Genomgång av granskningsformuläret

Nedan följer en redogörelse av hur granskningsformuläret är utformat. Detta för att ge förståelse för hur granskningen är gjord och för hur mallen kan användas. Formuläret är framtaget speciellt för denna studie och bygger på information och definitioner som framkommit tidigare i arbetet samt på Petersons granskningsmall för MKB (Pettersson, 2011). Formuläret kan användas för att säkerställa att sociala frågor är tagna hänsyn till samt som inspiration för vilka sociala frågor en MKB kan innehålla utifrån lag och praxis.

Granskningsformuläret baseras på tre stycken huvudpunkter med underrubriker. Nedan ges en redogörelse av dessa med en tillhörande förklaring till varje underrubrik. Alla frågor besvaras i sin tur jakande eller nekande och med tillhörande citat eller kommentar kring hur det har uttryckts i texten.

✘ Miljökvalitetsmålet ”God bebyggd miljö” (Punkt 1)

1.1 Är miljökvalitetsmålet ”god bebyggd miljö” redogjort för?

Förklaring: I den samlade bedömningen ska det gå att utläsa de olika alternativens uppfyllelse av miljömålen, miljökvalitetsnormerna (5 kap Miljöbalken). Efter att ha studerat samtliga mål står det klart att god bebyggd miljö är det som ligger närmast de sociala frågorna.

✘ Människor/befolkning (Punkt 2)

2.1 Beskrivs den landareal som kommer behövas och identifieras människor som bor där?

Förklaring: Enligt 6 kap § 12 i Miljöbalken skall projektets utformning och användning beskrivas samt lokaliseringen för alla delar.

2.2 Har det påverkade området definierats tillräckligt brett för att täcka alla potentiellt betydelsefulla effekter som kan uppstå för befolkningen även utanför verksamhetens omedelbara närhet?

Förklaring: I bilaga 1 till SEA-direktivet står det att de områden som behandlas i MKB skall vara såpass vidsträckta att alla potentiellt betydelsefulla effekter täcks in.

2.3 Är påverkan på social hållbar utveckling diskuterat där det är möjligt?

Förklaring: Enligt 6 kap § 5-6 i Miljöbalken skall påverkan på hållbar utveckling redovisas. Social hållbarhet är en del av begreppet hållbar utveckling.

2.4 Är socioekonomiska effekter diskuterat där det är möjligt? (sysselsättning, tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar och turism)

2.5 Är demografiska effekter diskuterat där det är möjligt? (köns och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet)

2.6 Är effekter på boendemiljön diskuterat där det är möjligt?

2.7 Är effekter på friluftsliv, rekreation diskuterat där det är möjligt?

2.8 Är tillgång till offentlig och privat service diskuterat där det är möjligt?

2.9 Nämnar planen människors säkerhet och trygghet?

Förklaring: Enligt både SEA-direktivet och Miljöbalken skall miljökonsekvensbeskrivningen redovisa för sekundära effekter på människors hälsa. Sekundära effekter kan vara allt från socioekonomiska till demografiska konsekvenser till den upplevda ohälsan till följd av lukt, otrygghet, brist på mötesplatser m.m. (Hedlund & Kjellander, 2007, s 35).

✘ Hälsa (Punkt 3)

3.1 Är direkta effekter på människors hälsa redogjorda för? (exponering för utsläpp och så vidare)

3.2 Är åtgärder för att förhindra effekter på människors hälsa redogjorda för?

Förklaring: Redovisning av direkta effekter på människors hälsa och välfärd är ett krav enligt miljöbalken 6 kap § 5-6.

4.3 Resultat av granskning

I bilaga 1-5 kan man utläsa resultatet samt få en översikt i vilka områden de olika MKB är upprättade över. Nedan följer en sammanfattning av resultatet.

4.31 Miljökvalitetsmålet ”God bebyggd miljö”

Samtliga MKB nämner miljömålet god bebyggd miljö men bara tre av fem redogör mer ingående för vad det innebär. I detaljplan nr 1 skriver författaren att planen bidrar till att uppfylla målet men redogör inte för hur detta är gjort. Detta gäller även detaljplan nr 2, som säger att målet är relevant men ingenting om hur det kopplar till planområdet. Detaljplan nr 3 förklarar tydligt att planen medverkar till att uppfylla målet eftersom ett nytt boendeområde bidrar till att sammanhålla staden. Även detaljplan nr 4 har en omfattande beskrivning om utveckling av struktur för bebyggelse, promenad, kollektivtrafik och så vidare. Detaljplan nr 5 har också med målet men utifrån en mer gestaltande ingång där man talar om lokal anpassning vid materialval och omsorg i byggandet.

4.32 Människor/befolkning

I frågan om huruvida området definierats tillräckligt vidsträckt och om människor som bor där identifierats syns ett blandat resultat. De detaljplaner som fick ett nekande svar hade inte nämnt någonting alls utanför planområdet och varit otydliga med huruvida några människor bodde på platsen i nuläget eller inte. Andra beskrev området mer vidsträckt men endast för hur infrastrukturen skulle påverkas och inte människorna i närheten eller boendemiljön i stort. I flera fall var det otydligt om människor bodde där eller inte. Exempelvis står det i en av planerna att det

nuvarande området är ett ”strövområde för boende från kringliggande bebyggelse” och i en annan att området består av en ”otillgänglig terräng”. Läsaren förväntas sedan själv dra slutsats kring huruvida det bor människor där eller inte.

Enligt Miljöbalken skall en detaljplan diskutera hållbar utveckling. Social hållbarhet är en grundstomme i hållbarhetsbegreppet. Varken detaljplan nr 1 eller 2 nämner hållbar utveckling över huvudtaget. Nr 3 och 5 har med hållbar utveckling men inte social sådan. Nr 4 däremot skriver att planen bidrar till social hållbarhet och är därmed den enda detaljplanen som fått ett jakande svar på frågan i huruvida man tar upp social hållbarhet.

På frågan om socioekonomiska effekter är plan nr 1 mycket utförlig. Planen har med samhällsekonomiska relationer mellan olika åtgärder, om elevunderlag i skolor och kommersiell service. Även plan nr 4 visar utförligt socioekonomiska effekter och pratar om möjlighet att utveckla nya verksamheter och locka besökare. Plan nr 2 redogör inte för socioekonomiska effekter trots att det hade varit högst aktuellt med tanke på att det är verksamheter som skall anläggas. Inte heller plan nr 3 och 5 nämner socioekonomiska effekter.

Demografiska effekter behandlas endast i en av detaljplanerna, nr 4. Där står exempelvis hur planen bidrar till ökad mångfald genom bland annat en variation av upplåtelseformer.

Samtliga planer har med påverkan på boendemiljö i form av diskussion kring bullerexponering för de boende. Detaljplan nr 3 och 4 diskuterar även lukt. Detaljplan nr 4 pratar dessutom om möjligheten att anlägga goda mötesplatser och om trygghetsaspekten genom att skapa tätare gaturum och ha verksamheter kvällstid.

Alla planer utom en, detaljplan nr 3, har med effekter på friluftsliv och rekreation. Planen beskriver förvisso en planerad gång- och cykelväg men man gör ingen tydlig koppling mellan detta och rekreation, varpå planen fått ett nekande svar i frågan. Plan nr 4 har ett genomgående stort fokus på rekreation med fokus på upplevelser och funktioner; om utsikt, att sitta i solen, båtliv, picknick och så vidare. Detaljplan nr 5 utmärker sig genom att säga att en risk med det nya området är att det upplevs som mer privat än innan. Risken, menar man, blir därmed att folk inte förstår att man fortfarande får röra sig i området.

Offentlig och privat service diskuteras i tre av de fem granskade planerna. Två av dessa tar upp den positiva inverkan planerna kommer få på servicen; Plan nr 1 har stort fokus på både privat och offentlig service. Man talar om närhet till skola och barnomsorg som en bra förutsättning, om god kollektivtrafik och om kultur, handel och service. Plan nr 4 nämner etablering av service, fritid, kultur och kollektivtrafik samt närhet till centrum, hamnen och kyrkan. Plan nr 5 beräknas däremot ha en negativ inverkan på service och där diskuteras istället problemet med långa avstånd till service och arbetsplatser. Plan nr 2 och 3 har inte med service trots att det hade varit aktuellt i båda fallen med tanke på att det är verksamheter som skall anläggas.

Människors säkerhet nämns endast i två av detaljplanerna, nr 1 och 4 som pratar om trafiksäkerhet. Nr 4 har som tidigare nämnt dessutom med trygghetsaspekten.

4.33 Hälsa

Alla detaljplaner utom nr 5 har med direkta effekter på hälsa och åtgärder för att motverka detta. Det kan handla om föroreningar av grundvattnet, utsläpp i luften eller markföroreningar.

4.34 Sammanfattning och analys

Detaljplan nr 1 är en plan för ett nytt bostadsområde i Mörbylånga. Intrycket av denna plan är att den har stort fokus på service, både privat och offentlig. Författarna ser serviceaspekten som positiv och redogör utförligt för vad som kommer påverkas och vilka förutsättningar som finns. Trots att planen nämner att den bidrar till att uppfylla miljömålet ”god bebyggd miljö” saknas en förklaring av på vilket sätt detta uppnås. I flera fall i denna MKB är det som att man som läsare förväntas dra egna slutsatser. Planen är därför ofta otydligt. Läsaren förväntas exempelvis anta att det inte bor några människor på platsen just nu eftersom det är ett strövområde. Rekreation nämns och man menar att den förbättras. Detta förklaras dock inte mer ingående och läsaren blir nyfiken på hur rekreationen kan förbättras när man bygger bostäder på ett nuvarande strövområde. I regel är ändå intrycket att planen har ett relativt stort fokus på människorna och de som bor i närheten.

Detaljplan nr 2 är en plan för kontor och handel i Östersund. Planen är förvisso upprättad för kontor och handel, men boende finns i närheten och mycket liten hänsyn visas till dessa. Man nämner vad miljömålet ”god bebyggd miljö” innebär men skriver inget om hur det relaterar till planen. Antagligen hade planen fått socioekonomiska konsekvenser, kanske i form av utbud av handel eller kollektivtrafik, men dessa nämns inte. Ingenting om social hållbarhet, eller hållbar utveckling över huvud taget för den delen, finns med i planen.

Detaljplan nr 3 är en plan för ett nytt bostadsområde i Växjö. Med tanke på att det är ett bostadsområde hade författarna verkligen kunnat trycka mer på de positiva effekterna: närhet till service, ökad rekreation och så vidare. Planen tar upp lukt som ett problem vilket är intressant, men i övrigt är planen väldigt miljömedicinskt. Man talar inte så mycket om den ”upplevda” ohälsan. Helhetsupplevelsen är att planen inte har speciellt mycket fokus på människan. Planen är dåligt avgränsad då man överhuvudtaget inte diskuterar kring huruvida det bor folk i närheten av planområdet eller ej. Miljömålet ”god bebyggd miljö” är dock väl redogjort för.

Detaljplan nr 4 är en plan för ett nytt bostadsområde på Värmdö. Planen är ett exempel på en detaljplan där sociala frågor har stort fokus. Författarna diskuterar hur planen leder till social hållbarhet och redogör väl för miljömålet ”god bebyggd miljö”. Man talar såväl om socioekonomiska konsekvenser som upplevda konsekvenser för människan och konsekvenser på service. Det är intressant att författarna har med mötesplatser och dess positiva inverkan på mångfalden. De har även med trygghetsaspekten, vilket i sin tur kan kopplas till jämställdhetsfrågor. Rekreation är diskuterat på ett genomgående sätt med utgångspunkt i funktioner för människan - sitta i solen, ha utsikt och så vidare.

Detaljplan nr 5 är en plan för ett fåtal nya havsnära villor i Kungälv. Målet ”God bebyggd miljö” är redogjort för och planen beräknas ha en positiv inverkan. Författarna nämner dock endast hur gestaltningen skall utformas vilket inte är speciellt intressant ur social hänsyn. Detta är en tolkning av miljömålet som skiljer sig från de andra planerna i granskningen. Bristen på kommunikation och service nämns men inga åtgärder för detta. Det är spännande att planen diskuterar den upplevda känslan av vad som är offentligt och vad som är privat. Det står att bostadsområdet kan ha en negativ påverkan på friluftslivet då det kan upplevas som privat av besökare. En risk är att besökare

därmed inte kommer utnyttja området för rekreation i samma utsträckning som innan.

4.4 Metoddiskussion

Fem detaljplaner har granskats. Att studera fler detaljplaner och ha en mångfald i kommun och konsult som utförare skulle ge större tyngd åt min studie. Även en större geografisk spridning och en blandning i storleken på kommunen som MKB genomförts i skulle varit önskvärt. Studien skulle även kunna vidgats och innefattat även översiktsplaner. I nuläget blir granskningen närmast enskilda exempel på hur det kan gå till när man utvärderar sociala frågor. Även om vissa slutsatser kan dras är det svårt att veta hur resultatet skulle blivit om man hade haft ett bredare underlag.

Ett annat problem är att det finns många punkter som inte är obligatoriska att ha med enligt lag om de inte är relevanta för planen i fråga. Ett nekande svar på en fråga i granskningen behöver alltså inte per automatik vara negativt. Detta gör att varje fråga i sin tur måste tolkas var och en för sig: har planen besvarat denna fråga? Om inte - borde det överhuvudtaget ha gjorts?

Efter att ha genomfört studien inser jag även att samråd borde ha studerats närmre och haft en del i granskningen. Med tanke på att mycket av det som skall vara med i en MKB är en tolkningsfråga blir samrådet viktigt för att få in andra aspekter än bara författarens. Detta gäller speciellt för sociala frågor. Som litteraturstudien visar kan tolkningen av sociala frågor se olika ut för olika personer och samrådet blir därmed en viktig del av den sociala biten i MKB.

5. Reflekterande diskussion

I den inledande litteraturstudien konstateras att det inte finns en ensidig tolkning av sociala frågor i MKB. Det var därför svårt att ta fram en definition över vad sociala frågor i MKB innebär. I och med att det inte råder konsensus om hur sociala frågor skall hanteras är det svårt att ta fram en allmän definition för vilka sociala aspekter som skall finnas med i MKB och inte. Hälsa, som utgör en stor del av de sociala frågorna i MKB, är till exempel ett brett begrepp. Som arbetet tidigare visat kan hälsa handla om både miljörelaterad hälsa (direkta effekter) och mental och social hälsa (indirekta effekter). Hälsa är ett ord som inte har en klar innebörd och är starkt knutet till vad den enskilda personen har för bakgrund. När fokus hamnar på människan istället för miljön blir situationen genast mer komplicerad. Människans beteende är komplext och påverkas av sociala sammanhang, identitet och kultur. Det står dessutom klart att man måste se utanför lagen när man jobbar med MKB och bredda sig över flera fält. MKB spänner över allt från sociologi till ekologi, politik och ekonomi.

Avsaknaden av en gemensam definition och av tydliga lagkrav gör att det i slutändan blir författaren till MKB som själv får göra tolkningen av vad som skall finnas med och inte. Det positiva med detta är att de breda lagkraven kan användas för att utforma MKB på bästa sätt kunna ha med flera olika aspekter beroende på hur området ser ut. Det negativa å andra sidan är att författaren riskerar att göra en för snäv tolkning och att sociala frågor av olika anledningar glöms bort. En anledning till att sociala frågor glöms bort kan vara att det inte finns en enkel metod för att utvärdera dessa frågor. Detta märks i granskningen - det förefaller vara enklare att beskriva direkta effekter på hälsa än indirekta effekter. Sociala konsekvenser är indirekta och därmed svårare att definiera. De kan upplevas som abstrakta och antagande. Men en MKB är å andra sidan ett resonerande dokument

kring hur det kan gå om åtgärden i fråga genomförs. Kanske finns det inte tillräcklig mycket kunskap om vilka sociala konsekvenser åtgärder i den byggda miljön på nära skala kan få? Isåfall skulle en åtgärd kunna vara att forska mer kring sociala effekter av byggda miljöer och ta fram riktlinjer för vad planeraren eller utföraren av en MKB kan undersöka i projekt i mindre skala för att bidra till social hållbarhet. Det kan handla om allt från att utvärdera socioekonomiska och demografiska effekter till att undersöka hur planen påverkar tillgången till rekreation, mötesplatser och så vidare.

Vidare tror jag, precis som Wallentius (se avsnitt 3.2), att det kan röra sig om en begreppsförvirring. Ordet "miljö" tolkas lätt till naturen snarare än omgivningen. Det blir därmed risk att MKB får ett uteslutande miljötekniskt fokus. I sociala frågor står människan i fokus i relation till sin omgivning snarare än till naturen (förutom möjligtvis när det gäller de direkta effekterna på människors hälsa i samband med en åtgärd). Människor är som jag tidigare konstaterat komplexa - man upplever situationer på olika sätt. Den upplevda ohälsan är därmed olika beroende på vem man frågar. Detta tillsammans med att det är författaren av MKB som gör tolkningen av de sociala frågorna leder mig fram till slutsatsen att samråd i samband med MKB är viktigt. Att tillvarata de synpunkter som kommer in från allmänheten kring de sociala frågorna och den upplevda ohälsan blir väsentligt för att säkerställa att det inte är författarna själva som bestämmer vilka sociala konsekvenser planen kan få.

Avsaknaden av en gemensam definition och av tydliga lagkrav märks även i resultatet av granskningen. Den skilda synen för begreppen hälsa, människor och befolkning ger ett blandat resultat då man i de olika fallen tolkat begreppen olika. En av de granskade detaljplanerna (nr 4) har ett tydligt socialt fokus och har med allt från påverkan på social hållbarhet till mötesplatser, mångfald, trygghet och tillgång till service. Detta visar att det absolut går att tolka in sociala frågor i MKB om rätt kunskap finns. En MKB skall visa både positiva och negativa effekter och jag blev förvånad över att så få detaljplaner hade med de positiva effekterna som planen hade kunnat få på den sociala hållbarheten. Exempelvis diskuterade man i flera fall inte den ökade servicen eller de positiva socioekonomiska effekterna där det var möjligt.

Idag utvecklas, som tidigare nämnt, alternativa konsekvensbeskrivningar som HKB (Hälsokonsekvensbeskrivningar) och SKB (Sociala konsekvensbeskrivningar) vid sidan om MKB. En rimlig slutsats skulle kunna vara att detta är en följd av man upplever att hälsa och sociala frågor inte hanteras tillräckligt i MKB. Det negativa med de alternativa konsekvensbeskrivningarna är att de till skillnad från MKB inte är lagstiftade. MKB har i och med detta, till skillnad från de övriga konsekvensbeskrivningarna, lagkrav på att man redan tidigt i processen skall väga olika alternativa lokaliseringar eller utformningar mot varandra. Därmed kan man väga sociala, ekonomiska och ekologiska värden mot varandra redan i ett tidigt skede och kanske till och med ändra planen så den får mindre negativ miljöpåverkan.

Att tolkningen av sociala frågor i MKB till stor del är upp till författaren gör att det är svårt att dra någon definitiv slutsats kring huruvida det är svårigheten att tolka begreppet sociala frågor eller lagstiftningen i sig som är problemet. Jag menar dock att det så länge det inte finns en fungerande metod för att utvärdera sociala frågor är tveksamt om SKB och HKB är en bra lösning.

I rollen som landskapsarkitekt eller planerare är det viktigt att vara ödmjuk för andra människors intryck och upplevelser och inte tro att ens egen sanning är den enda rätta. Att söka förståelse, och

vara öppen för vilka sociala konsekvenser det vi planerar kan ha på människor, är kanske det första steget i att nå ett sätt att utvärdera de sociala effekterna av det vi planerar.

6. Källkritik

Jag insåg redan tidigt under arbetets gång att det finns väldigt lite forskning om min frågeställning. Detta beror delvis på att frågeställningen baserar sig på en svensk modell och på svenska lagar vilket gör att utländsk forskning endast kan användas i begränsad utsträckning. Mari Kågström bedriver forskning kring MKB och hälsa vid MKB-centrum i Uppsala och har varit en stor källa i detta arbete. Då jag själv inte är någon jurist har även Oskar Petersons uppsats varit till stor hjälp för att få ett korrekt juridiskt perspektiv. En utmaning genom arbetets gång har varit att väga Kågströms och Petersons två perspektiv - det sociologiska och det juridiska - mot varandra och få en balans mellan dessa. Granskningen har till stor del utgått från en Hedlund och Kjellanders definition av vilka sociala frågor som kan ingå i MKB. Jag har dock försökt ge tyngd åt definitionen genom att redogöra för de lagar och direktiv som stödjer denna samt tagit in andra relevanta aspekter som exempelvis miljö kvalitetsmål för att bredda definitionen.

7. Fortsatta studier

Uppsatsen har väckt många vidare frågor och funderingar och kan förhoppningsvis användas som en förstudie för den som vill undersöka MKB och sociala frågor vidare. En fördjupning av studien i detta arbete skulle kunna vara att granska samråden i samband med upprättandet av MKB. Hur tillvaratas synpunkter i sociala frågor från allmänheten? Återspeglas dessa i MKB-dokumentet eller är det endast författarens tolkning som finns med? Från ett juridiskt perspektiv kan man undersöka hur lagen skulle kunna utformas för att sociala frågor skall ta större plats. Räcker MKB som medel eller bör man lagstadga för SKB och HKB? Hur skulle det kunna se ut i så fall? Den mer miljöpsykologiskt eller sociologiskt lagde kan förslagsvis undersöka vilka sociala effekter byggda miljöer i en mindre skala kan få beroende på hur de utformas och ta fram en metod för hur detta kan utvärderas. Metoden skulle sedan kunna fungera som riktlinje för den som skall utföra en MKB för en detaljplan.

Referenser

Elektroniska källor

Boverket (2010) Boverkets yttrande ang betänkandet SOU 2009:45 [online] tillgänglig via: http://www.boverket.se/Global/Om_Boverket/Dokument/diarium/Yttrande%20%C3%B6ver%20remisser/2010/Betankandet-SOU-200945-omraden-av-riksintresse.pdf (2013-04-20)

Boverket (2013) Boverkets hemsida [online] tillgänglig via: <http://www.boverket.se/Miljo/Mal-for-miljon/God-bebyggd-miljo/Preciseringar-av-God-bebyggd-miljo/> (2013-04-20)

Naturvårdsverkets hemsida (2013) [online] tillgänglig via: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/Miljokvalitetsmalen/> (2013-04-20)

Westerlund (2006) *Bakgrundsdokument: Miljökonsekvensbeskrivningar (MKB) från miljörettslig synpunkt* [online] tillgänglig via: <http://www.mfk.nu/wp-content/uploads/sw-bakgrundsdok-kasam3.pdf> (2013-04-20)

WHO (2003) WHO:s hemsida [online] tillgänglig via: <http://www.who.int/about/definition/en/print.html> (2013-04-20)

Tryckta källor

Hedlund, A, Kjellander, C (2007). *MKB – introduktion till miljökonsekvensbeskrivning*, Studentlitteratur, Lund

Lee N, Walsch F (1992). *Strategic environmental assessment: an overview*. BeechTree Publishing, Manchester.

Wallentius, Hans-Georg, red. (2007) i: *MKB - perspektiv på miljökonsekvensbeskrivning*, Studentlitteratur, Lund sid. 23-34

Examensarbeten

Petersson, O (2011) Miljökonsekvensbeskrivning av planer - om kravbild på miljökonsekvensbeskrivningar och hur denna uppfattas (Uppsats inom juristprogramet). Lunds universitet, juridiska fakulteten.

Myndighetspublikation

Boverket (1996) *Boken om MKB del 1, att arbeta med MKB för projekt*. Karlshamn.

Boverket (2006) *Miljöbedömningar för planer enligt plan-och bygglagen - en vägledning*. Karlskrona.

Landstingsförbundet (1998) *Med fokus på hälsan - Hur kan man beskriva hälsokonsekvenser av politiska beslut?* Stockholm.

Naturvårdsverket (2009) *Handbok med allmänna råd om miljöbedömning av planer och program*. Stockholm.

Socialstyrelsen (2004) *Miljökonsekvensbeskrivning och hälsa. Några föroreningskällor - beskrivning och riskbedömning*. Lindesberg.

Rapporter

Kågström, M (2009) *Hur ska man hantera det här med hälsa? – en kunskapsöversikt om hälsans roll i konsekvensbeskrivning och transportplanering*. MKB-centrum, Uppsala.

Hedlund, A, Sandström, U (2008) *Behovsbedömning av detaljplaner*. MKB-centrum, Uppsala.

Uppslagsverk

Nationalencyklopedin, 2013, uppslagsord: hälsa

Rättspraxis

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/42/EG av den 27 juni 2001 om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan.

Europeiska rådets direktiv 85/337/EEG av den 27 juni 1985 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt.

SFS (2010:900) Plan- och bygglag.

SFS (1998:808) Miljöbalken.

BILAGA 0

GRANSKNINGSFORMULÄR - MALL

KATEGORI/FRÅGA	JA	NEJ	HUR UTTRYCKS DET?
1. MILJÖKVALITETS-MÅL "GOD BEBYGGD MILJÖ"			
1.1 Är miljö kvalitetsmålet god bebyggd miljö redogjort för?			
2. MÄNNISKOR/ BEFOLKNING			
2.1 Beskrivs den landareal som kommer behövas och identifieras ev. människor som bor där?			
2.2 Har det påverkade området definierats tillräckligt vidsträckt för att täcka alla potentiellt betydelsefulla effekter som kan uppstå för befolkningen även utanför verksamhetens omedelbara närhet?			
2.3 Är påverkan på social hållbar utveckling diskuterat där det är möjligt?			
2.4 Är socioekonomiska effekter diskuterat där det är möjligt? (sysselsättning, tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar för areella näringar och turism)			
2.5 Är demografiska effekter diskuterat där det är möjligt? (köns- och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet)			
2.6 Är effekter på boendemiljö diskuterat där det är möjligt? (Buller, otrygghet, brist på mötesplatser osv)			
2.7 Är effekter på friluftsliv, rekreation diskuterat där det är möjligt?			
2.8 Är tillgång till offentlig och privat service diskuterat där det är möjligt?			
2.9 Nämner man människors säkerhet (inte olycksrisker)			
3. HÄLSA			
3.1 Är direkta effekter på människors hälsa redogjorda för? (exponering för utsläpp osv)			
3.2 Är åtgärder för att förhindra effekter på människors hälsa redogjorda för?			

BILAGA 1

1. GRANSKNING MÖRBYLÅNGA - DETALJPLAN FÖR BOSTADSOMRÅDE

KATEGORI/FRÅGA	J A	NEJ	HUR UTTRYCKS DET?
1. MILJÖKVALITETS-MÅL "GOD BEBYGGD MILJÖ"			
1.1 Är miljö kvalitetsmålet god bebyggd miljö redogjort för?		X	Man skriver att planen medverkar till att uppfylla målet men man nämner inte hur.
2. MÄNNISKOR/ BEFOLKNING			
2.1 Beskrivs den landareal som kommer behövas och identifieras ev. människor som bor där?	X		Man beskriver nuvarande markanvändning. Man säger dock inte tydligt att inga människor bor där men det kan antas då det är ett "strövområde för boende från kringliggande bebyggelse".
2.2 Har det påverkade området definierats tillräckligt vidsträckt för att täcka alla potentiellt betydelsefulla effekter som kan uppstå för befolkningen även utanför verksamhetens omedelbara närhet?	X		Till viss del, man har utökat planområdet för att samordna trafiknatur och bebyggelsefrågor. Man nämner även att befintlig bebyggelse störs av buller.
2.3 Är påverkan på social hållbar utveckling diskuterat där det är möjligt?		X	Hållbar utveckling är ej diskuterat.
2.4 Är socioekonomiska effekter diskuterat där det är möjligt? (sysselsättning, tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar för areella näringar och turism)	X		"Välgårdar bedöms inte stå i rätt samhällsekonomisk relation till en exploatering av ett 30-tal bostadstomter" (i alternativen). Man skriver vidare att förslaget leder till bättre elevunderlag i skolorna och gynnar lokal kommersiell service.
2.5 Är demografiska effekter diskuterat där det är möjligt? (köns- och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet)		X	
2.6 Är effekter på boendemiljö diskuterat där det är möjligt? (buller, otrygghet, brist på mötesplatser osv)	X		Bullerexponering, skyddsavstånd föreslås.
2.7 Är effekter på friluftsliv, rekreation diskuterat där det är möjligt?	X		Området används som befintlig rekreationsområde och skall nu bebyggas men beräknas ge ökad rekreation pga att möjlighet för friluftaktiviteter säkras inom området.
2.8 Är tillgång till offentlig och privat service diskuterat där det är möjligt?	X		Omfattande och på ett flertal ställen. "Närhet till skola och barnomsorg är en bra förutsättning". Man nämner att skolskjuts och kollektivtrafik finns och att viktiga samhällsfunktioner som kulturutbud, handel och service finns i närheten.
2.9 Nämner man människors säkerhet? (inte olycksrisker)	X		Trafiksäkerhet.
3. HÄLSA			
3.1 Är direkta effekter på människors hälsa redogjorda för? (exponering för utsläpp osv)	X		Risk för föroreningar av grundvattnet finns.
3.2 Är åtgärder för att förhindra effekter på människors hälsa redogjorda för?	X		Särskild hänsyn och försiktighet skall tas.

BILAGA 2

2. GRANSKNING ÖSTERSTUND - DETALJPLAN FÖR KONTOR OCH HANDEL

KATEGORI/FRÅGA	JA	NEJ	HUR UTTRYCKS DET?
1. MILJÖKVALITETS-MÅL "GOD BEBYGGD MILJÖ"			
1.1 Är miljö kvalitetsmålet god bebyggd miljö redogjort för?		X	Man skriver att det är relevant och vad målet betyder men ingenting om hur det kopplar till planområdet.
2. MÄNNISKOR/ BEFOLKNING			
2.1 Beskrivs den landareal som kommer behövas och identifieras ev. människor som bor där?	X		Försvarsverksamhet, inga människor bor där.
2.2 Har det påverkade området definierats tillräckligt vidsträckt för att täcka alla potentiellt betydelsefulla effekter som kan uppstå för befolkningen även utanför verksamhetens omedelbara närhet?		X	Till viss del, angränsande markområden beskrivs. Dock är det mest för transport som miljöeffekterna redovisas i ett vidare perspektiv. Mycket lite kopplingar görs på vilka effekter som kan påverka boende i närheten eller boendemiljön i stort.
2.3 Är påverkan på social hållbar utveckling diskuterat där det är möjligt?		X	Hållbar utveckling nämns inte.
2.4 Är socioekonomiska effekter diskuterat där det är möjligt? (sysselsättning, tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar för areella näringar och turism)		X	Hade dock varit aktuellt dessutom med tanke på att det är nya verksamheter som skall anläggas.
2.5 Är demografiska effekter diskuterat där det är möjligt? (köns- och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet)		X	Oklart om det borde ha gjorts.
2.6 Är effekter på boendemiljö diskuterat där det är möjligt? (Buller, otrygghet, brist på mötesplatser osv)	X		Buller för boende i närheten.
2.7 Är effekter på friluftsliv, rekreation diskuterat där det är möjligt?	X		Ingen påverkan.
2.8 Är tillgång till offentlig och privat service diskuterat där det är möjligt?		X	Hade varit aktuellt med tanke på att det är nya verksamheter som skall anläggas. Busshållplatser nämns dock.
2.91 Nämner man människors säkerhet? (inte olycksrisker)		X	Endast olycksrisker men inte t.ex. trafiksäkerhet eller dylikt.
3. HÄLSA			
3.1 Är direkta effekter på människors hälsa redogjorda för? (exponering för utsläpp osv)	X		Utsläpp till luften.
3.2 Är åtgärder för att förhindra effekter på människors hälsa redogjorda för?	X		

BILAGA 3

3. GRANSKNING VÄXJÖ - DETALJPLAN FÖR BOSTADSOMRÅDE

KATEGORI/FRÅGA	JA	NEJ	HUR UTTRYCKS DET?
1. MILJÖKVALITETS-MÅL "GOD BEBYGGD MILJÖ"			
1.1 Är miljö kvalitetsmålet god bebyggd miljö redogjort för?	X		"i och med att ett nytt bostadsområde kommer att byggas som ligger 4 km från växjö kommer det bidra till att sammanhålla staden. bef. infrastruktur kan användas"
2. MÄNNISKOR/ BEFOLKNING			
2.1 Beskrivs den landareal som kommer behövas och identifieras ev. människor som bor där?		X	Borde vara tydligare, står bara "otillgänglig terräng"
2.2 Har det påverkade området definierats tillräckligt vidsträckt för att täcka alla potentiellt betydelsefulla effekter som kan uppstå för befolkningen även utanför verksamhetens omedelbara närhet?		X	Nej, ingenting nämns utanför planområdet
2.3 Är påverkan på social hållbar utveckling diskuterat där det är möjligt?		X	
2.4 Är socioekonomiska effekter diskuterat där det är möjligt? (sysselsättning, tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar för areella näringar och turism)		X	
2.5 Är demografiska effekter diskuterat där det är möjligt? (köns- och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet)		X	
2.6 Är effekter på boendemiljö diskuterat där det är möjligt? (Buller, otrygghet, brist på mötesplatser osv)	X		Buller och lukt med åtgärder
2.7 Är effekter på friluftsliv, rekreation diskuterat där det är möjligt?		X	Till viss del då man säger att allmänhetens tillgänglighet kommer förbättras då GC-vägen planeras parallellt med strandlinjen, men man gör ingen koppling till rekreation.
2.8 Är tillgång till offentlig och privat service diskuterat där det är möjligt?		X	Nja, tillgång till befintlig infrastruktur nämns
2.9 Nämner man hur projektet har jobbat med jämställdhet?		X	
3. HÄLSA			
3.1 Är direkta effekter på människors hälsa redogjorda för? (exponering för utsläpp osv)	X		
3.2 Är åtgärder för att förhindra effekter på människors hälsa redogjorda för?	X		

BILAGA 4

4. GRANSKNING VÄRMDÖ - DETALJPLAN FÖR BOSTADSOMRÅDE

KATEGORI/FRÅGA	J A	N E J	HUR UTTRYCKS DET?
1. MILJÖKVALITETS-MÅL "GOD BEBYGGD MILJÖ"			
1.1 Är miljö kvalitetsmålet god bebyggd miljö redogjort för?	X		Omfattande beskrivning. Möjlighet till utveckling av struktur för bebyggelse, promenad, kollektivtrafik osv
2. MÄNNISKOR/ BEFOLKNING			
2.1 Beskrivs den landareal som kommer behövas och identifieras ev. människor som bor där?	X		
2.2 Har det påverkade området definierats tillräckligt vidsträckt för att täcka alla potentiellt betydelsefulla effekter som kan uppstå för befolkningen även utanför verksamhetens omedelbara närhet?	X		Utförligt
2.3 Är påverkan på social hållbar utveckling diskuterat där det är möjligt?	X		Förslaget utvecklar möjlighet till social hållbarhet.
2.4 Är socioekonomiska effekter diskuterat där det är möjligt? (sysselsättning, tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar för areella näringar och turism)	X		Möjlighet att utveckla nya verksamheter, besökare osv
2.5 Är demografiska effekter diskuterat där det är möjligt? (köns- och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet)	X		Mångfald, variation av upplåtelseformer.
2.6 Är effekter på boendemiljö diskuterat där det är möjligt? (Buller, otrygghet, brist på mötesplatser osv)	X		Lukt, buller, mötesplatser. "Goda möjligheter att skapa mötesplatser". Trygghet: tätare gaturum, viss verksamhet kvällstid.
2.7 Är effekter på friluftsliv, rekreation diskuterat där det är möjligt?	X		Genomgående, stort fokus. Ingående med fokus på funktioner - sitta i solen, utsikt, båtliv, picknick osv.
2.8 Är tillgång till offentlig och privat service diskuterat där det är möjligt?	X		Etablering av service, fritid och kultur samt kollektivtrafik. Närhet till centrum, hamnen, kyrkan.
2.9 Nämner man människors säkerhet?	X		Trafiksäkerhet, trygghet.
3. HÄLSA			
3.1 Är direkta effekter på människors hälsa redogjorda för? (exponering för utsläpp osv)	X		Markföroreningar
3.2 Är åtgärder för att förhindra effekter på människors hälsa redogjorda för?	X		

BILAGA 5

5. GRANSKNING KUNGÄLV - DETALJPLAN FÖR ETT FÅTAL VILLOR

KATEGORI/FRÅGA	J A	NEJ	HUR UTTRYCKS DET?
1. MILJÖKVALITETS-MÅL "GOD BEBYGGD MILJÖ"			
1.1 Är miljö kvalitetsmålet god bebyggd miljö redogjort för?	X		Positiv påverkan. Omsorg och lokal anpassning vid materialval.
2. MÄNNISKOR/ BEFOLKNING			
2.1 Beskrivs den landareal som kommer behövas och identifieras ev. människor som bor där?	X		
2.2 Har det påverkade området definierats tillräckligt vidsträckt för att täcka alla potentiellt betydelsefulla effekter som kan uppstå för befolkningen även utanför verksamhetens omedelbara närhet?	X		Man har förvisso med att det tillgängligörs men borde eventuellt även tagit upp hur de som bor där nu påverkas av att området exploateras. Positivt? Negativt?
2.3 Är påverkan på social hållbar utveckling diskuterat där det är möjligt?		X	
2.4 Är socioekonomiska effekter diskuterat där det är möjligt? (sysselsättning, tillgång till arbetsmarknad och utbildning, ändrade förutsättningar för areella näringar och turism)		X	
2.5 Är demografiska effekter diskuterat där det är möjligt? (köns- och åldersfördelning, etnicitet, jämställdhet)		X	
2.6 Är effekter på boendemiljö diskuterat där det är möjligt? (Buller, otrygghet, brist på mötesplatser osv)	X		Buller
2.7 Är effekter på friluftsliv, rekreation diskuterat där det är möjligt?	X		Positiv påverkan. Dock möjlig negativ påverkan om området upplevs som privat.
2.8 Är tillgång till offentlig och privat service diskuterat där det är möjligt?	X		Långa avstånd till service och arbetsplatser
2.91 Nämner man människors säkerhet?		X	
3. HÄLSA			
3.1 Är direkta effekter på människors hälsa redogjorda för? (exponering för utsläpp osv)		X	
3.2 Är åtgärder för att förhindra effekter på människors hälsa redogjorda för?		X	